

РОЗДІЛ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.232:004

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АГЕНЦІЙ У ГАЛУЗІ НАВІГАЦІЇ ТА ПОЗИЦІОНУВАННЯ

ORGANIZATIONAL AND LEGAL FRAMEWORK OF EUROPEAN AGENCIES IN THE SPHERE OF NAVIGATION AND POSITIONING

Галаган О.Я.,
здобувач кафедри міжнародного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджено діяльність європейських агенцій у галузі навігації та позиціонування. Проаналізовано актуальні питання діяльності європейських агенцій у контексті міжнародно-правового регулювання глобальних інформаційних систем. Визначено місце зазначених організацій у системі телекомунікаційного права, проаналізовано правовий статус цих установ.

Ключові слова: Наглядовий орган глобальної цивільної супутникової навігаційної системи, Супутниковий центр ЄС, Європейська агенція з безпеки на морі, Європейська агенція з безпеки в повітрі, Європейська оборонна агенція, Європейська агенція з мережевої та інформаційної безпеки, Європейська екологічна агенція.

В статье исследуется деятельность европейских агентств в области навигации и позиционирования. Анализируются актуальные вопросы деятельности европейских агентств в контексте международно-правового регулирования глобальных информационных систем. Определяется место указанных организаций в системе телекоммуникационного права, анализируется правовой статус этих учреждений.

Ключевые слова: Надзорный орган глобальной гражданской спутниковой навигационной системы, Спутниковый центр ЕС, Европейское агентство морской безопасности, Европейское агентство по безопасности в воздухе, Европейское оборонное агентство, Европейское агентство по сетевой и информационной безопасности, Европейское экологическое агентство.

The article examines the activities of the European agencies in the field of navigation and positioning. The current issues of the European agencies in the context of international legal regulation of global information systems are analyzed. The place of these organizations in the telecommunication law is determined, the legal status of these institutions is analyzed.

Key words: European GNSS Supervisory Authority, European Union Satellite Centre, European Maritime Safety Agency, European Aviation Safety Agency, European Defence Agency, European Network and Information Security Agency, European Environment Agency.

Постановка проблеми. За останні десятиліття відбулися принципові зміни в діяльності, пов'язані з міжнародною співпрацею в космосі. Це призвело до появи нових явищ у сфері міжнародної комунікації, які безпосередньо відобразилися на такому інституті інформаційної галузі, як супутникова комунікація.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню питань правової природи масової комунікації присвячено наукові доробки В.М. Брижка, В.П. Іванського, Ю.М. Колосова, В.А. Копилова, А.І. Кривичкової, Е.А. Макаренка, Н.Н. Рассолова та інших українських та іноземних учених. Заслугує на увагу такий факт: в інтересах соціально-економічної сфери, науки й безпеки держави-члени ЄС покликані використовувати в щоденній діяльності засоби глобальних систем навігації й позиціонування, розвивати, підтримувати орбітальні угруповання космічних апаратів. Без використання засобів навігації та позиціонування не може повноцінно функціонувати будь-яка спільнота. Зокрема, неможливо уявити функціонування Європейського Співтовариства без застосування зв'язку, телевізійного мовлення, ретрансляції, дистанційного зондування Землі, гідрометеорології, екологічного моніторингу, контролю надзвичайних ситуацій, фундаментальних космічних досліджень тощо. Саме тому виникає необхідність у вивченні діяльності тих європейських агенцій, які прямо або опосередковано використовують засоби космічної навігації в інтересах розвитку соціально-економічної сфери, науки, оборони й безпеки Європейської Спільноти та світу.

Отже, **метою статті** є дослідження діяльності деяких європейських агенцій у контексті міжнародно-правового регулювання глобальних інформаційних систем навігації та позиціонування. Основними **завданнями** дослідження є визначення місця деяких європейських агенцій у системі

телекомунікаційного права, здійснення аналізу їх правового статусу та перспектив розвитку цих установ.

Виклад основного матеріалу. Агенції ЄС є окремими юридичними особами, створеними для виконання конкретних завдань відповідно до законодавства ЄС. Усього існує понад 40 агенцій, які умовно поділяються на 5 груп: децентралізовані установи; із загальної безпеки та оборонної політики; виконавчі органи; установи та органи ЄВРОАТОМу; Європейський інститут інновацій і технологій. Серед децентралізованих установ викликають науковий інтерес європейські агентства з авіаційної безпеки, з навколишнього середовища, з ГНСС, із безпеки на морі, а також Європейська мережа й агентство інформаційної безпеки. Друга група, яку треба розглянути, – це агентства із загальної безпеки й оборонної політики, серед яких вагоме місце належить Європейському оборонному агентству та Супутниковому центру Європейського Союзу.

Наглядовий орган глобальної цивільної супутникової навігаційної системи (European GNSS Supervisory Authority (GSA)) управляє європейськими супутниковими навігаційними програмами GALILEO та EGNOS, а також всіма питаннями, що стосуються Європейських програм глобальної цивільної супутникової навігаційної системи, зокрема забезпечує вироблення сучасної європейської альтернативи до вже встановленої Глобальної системи позиціонування на місцевості США, а також перетворення системи GALILEO на провідну глобальну супутникову навігаційну систему для застосування в цивільних цілях. Установчим документом наглядового органу є Регламент Ради (ЄС) № 1321/2004 від 12 липня 2004 р. про заснування структур для управління Європейськими супутниковими радіонавігаційними програмами. Наглядовий орган виконує роль власника всіх матеріальних і нематеріаль-

них активів, які створюються або розробляються в рамках програм GALILEO та EGNOS, особливо у випадках, де є необхідними законодавчі й регуляторні заходи.

До основних видів діяльності агенції належать координація діяльності держав-членів ЄС щодо виділення радіочастот, необхідних для забезпечення функціонування супутникової навігаційної системи, допомога Єврокомісії під час підготовки пропозицій щодо європейських програм глобальних цивільних супутникових навігаційних систем для представлення Європейському Парламенту та Раді, модернізація й розробка нових поколінь супутникової навігаційної системи, визначення технічних вимог забезпечення безпеки для супутникової навігаційної системи та її компонентів, а також стандартів безпеки для інформаційних технологій, надання рекомендацій із питань безпекової політики в міжнародних угодах, які стосуються GALILEO та EGNOS, у співпраці з Європейською космічною агенцією, дослідження застосування європейських програм глобальної цивільної супутникової навігаційної системи тощо.

Супутниковий центр ЄС (European Union Satellite Centre (EUSC)) заснований у 2002 р. та діє під керівництвом Ради ЄС. Сферою дії агенції є спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП), Європейська безпекова та оборонна політика (ЄБОП). Установчим документом Агенції є Спільна дія Ради від 20 липня 2001 р. про заснування Супутникового центру ЄС.

Місією агенції є підтримка процесу ухвалення рішень ЄС у сфері СЗБП, зокрема, ЄБОП, включаючи діяльність ЄС у регулювання конфліктів через надання продуктів аналізу зображень, отриманих через супутник, і супутніх послуг. Серед основних завдань агенції є надання геопросторових продуктів, які є результатом аналізу зображень, отриманих за допомогою супутників, і супутніх даних для підтримки діяльності місії ЄС і держав-членів, забезпечення тісної співпраці зі службами ЄС, пов'язаними з дослідженням космосу, встановлення контактів з іншими національними та міжнародними установами у сфері дослідження космосу, здійснення моніторингу щодо регіональних конфліктів, втрат спроможності держави виконувати свої функції, організованої злочинності, тероризму, розповсюдження зброї масового знищення. Організація та постановка завдань Центру координується через Генеральний секретаріат Ради ЄС та Генеральний директорат із зовнішніх відносин ЄК. Центр також може отримувати завдання від держав-членів ЄС і третіх країн. ООН, НАТО та ОБСЄ також можуть робити запити/формулювати завдання для Центру у сфері СЗБП/ЄБОП.

До основних видів діяльності агентства належать такі: надання інформації для раннього виявлення та можливого попередження збройних конфліктів і гуманітарних криз; надання підтримки операціям ЄС і місіям ООН (гуманітарні та миротворчі місії); нагляд за загальною безпекою в нестабільних регіонах; надання підтримки гуманітарним, рятувальним і миротворчим операціям; виконання завдань бойових сил у сфері врегулювання криз, включаючи миротворчу діяльність; прогнозування надзвичайних ситуацій; контроль над озброєнням і розповсюдженням зброї (включаючи зброю масового знищення); надання підтримки військовим навчанням; проведення тренінгів для спеціалістів з аналізу зображень; інші види діяльності, такі як інформаційна підтримка проведення судового слідства та розслідування.

Супутниковий центр ЄС співпрацює з державами-членами через зв'язок із контактними пунктами й експертами, яких відправлено до Центру із цих держав. Операційна діяльність Центру відбувається в прямій співпраці з Генеральним директоратом із зовнішніх відносин ЄК, Об'єднаним ситуаційним центром (Joint Situation Centre), Європейською оборонною агенцією (EDA) та Європейською агенцією з безпеки на морі (EMSA).

Центр бере участь у робочих групах Розвідувальної проектною групи EDA через надання допомоги у визначенні головних напрямів розвитку розвідувальної спроможності ЄС. Супутниковий центр ЄС бере участь у розробці спільного інструменту управління програмою ISTAR (розслідування, нагляд, таргетування та розвідка), надає послуги державам-членам ЄС із навчання у сфері розвідки за допомогою супутникових зображень і фотографування з повітря (IMINT – Imagery Intelligence), а також допомогу у впровадженні стандартів кодування векторів.

Супутниковий центр ЄС та EMSA мають потужний потенціал для спільної діяльності. Центр забезпечує передачу свого досвіду у сфері застосування зображень, отриманих за допомогою супутників у процесі спостереження за землею кулею для забезпечення безпеки, включаючи спеціальне навчання у сфері аналізу зображень. EMSA створює центр обслуговування зображень, отриманих за допомогою супутників, і надаватиме підтримку системі SAFESEANET.

Так, у свою чергу Супутниковий центр надавав підтримку під час проведення військових операцій ЄС, таких як «CONCORDIA» у колишній Югославській Республіці Македонія, «EUFOR-ALTHEA» у Боснії та Герцеговині, «ARTEMIS» для стабілізації ситуації в регіоні Бунія в Демократичній Республіці Конго. EUSC надавав допомогу місцевій цивільній поліції в Палестині в рамках поліцейської місії ЄС «EUPOL-COPPS», поліцейській місії ЄС у Демократичній Республіці Конго «EUPOL-KINSHASA», а також моніторинговій місії «АММ» – місії ЄС в Ацех (Індонезія); навчав національну поліцію колишньої Югославської Республіки Македонія в рамках поліцейської місії ЄС «PROXIMA», сприяв військовій та поліцейській допомозі ЄС у місії Африканського Союзу в Дарфурі «AMIS II». Крім того, Супутниковий центр ЄС надавав підтримку місії ЄС «EUJUST THEMIS» щодо верховенства права в Грузії, під час роботи спеціального представника ЄС для мирного процесу на Близькому Сході; місії ЄС «EUJUST LEX» щодо верховенства права в Іраку; місії ЄС «EU BAM Rafah» щодо надання допомоги на кордоні в пропускному пункті Рафах на території Палестини; місіям ООН «R.D. Congo» під час виборчого процесу в Демократичній Республіці Конго.

Супутниковий центр ЄС надавав підтримку місіям сил ООН із моніторингу кордонів на Голанських висотах для спостереження та роз'єднання ізраїльських і сирійських військ, забезпечував моніторинг території Судану та Дарфура на підтримку операцій Департаменту ООН із питань миротворчих операцій; сприяв розслідуванню ООН щодо бомбування Бейрута 2005 р., надавав підтримку під час проведення операцій ООН у Демократичній Республіці Конго; надавав цифрову географічну інформацію щодо території Косова й Іраку.

Центр бере участь у проєкті «GMES» – глобальному моніторингу навколишнього середовища та безпеки (Global Monitoring for Environment and Security [1, с. 426–428], GMES), проєкті «GMOSS» – глобальному моніторингу безпеки та стабільності (Global Monitoring for Security and Stability, GMOSS) [2], спрямованих на підтримку ЄБОП.

Європейська агенція з безпеки на морі (European Maritime Safety Agency (EMSA)) була заснована на підставі Регламенту (ЄС) № 1406/2002 Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2002 р. про заснування Європейської агенції з безпеки на морі. Її місією є підвищення загального рівня безпеки на морі. Завданнями Європейської агенції з безпеки на морі є зменшення ризиків катастроф і нещасних випадків на морі, забруднення суднами морського середовища та втрат людського життя на морі; надання технічних і наукових рекомендацій Європейській Комісії в процесі модернізації та розробки нового законодавства, моніторингу й оцінки ефективності його імплементації [3, с. 85].

Основними видами діяльності Європейської агенції з безпеки на морі є надання допомоги Європейській Комісії в підготовці змін та/або розробки нового законодавства ЄС у сфері безпеки на морі та запобіганні забрудненню суднами морського середовища. Зокрема, агенція консультує Єврокомісію з питань міжнародного права в цій сфері. Для цього агенція аналізує дослідження, що здійснюються у сфері безпеки на морі та забруднення суднами морського середовища, надає допомогу Єврокомісії в імплементації законодавства ЄС у сфері безпеки на морі та попередження забруднення суднами морського середовища на всій території ЄС. Окрім того, агенція здійснює моніторинг загального функціонування режиму державного контролю над портами ЄС, зокрема здійснює візити до держав-членів ЄС і надає Єврокомісії пропозиції щодо будь-яких можливих удосконалень у цій сфері, надає ЄК технічну допомогу, необхідну для участі в роботі технічних органів Паризького меморандуму про взаєморозуміння щодо державного контролю над портами тощо.

Директивою 2002/59/ЄС про заснування системи ЄС з моніторингу й інформування про рух кораблів регулюється співпраця між державами-членами ЄС та Єврокомісією, а також між прибережними країнами у сферах мореплавства й навігації. Відповідно до цієї директиви розробляється інформаційна система, спільна методологія для розслідування морських катастроф і нещасних випадків відповідно до міжнародних принципів, здійснюється аналіз звітів про розслідування катастроф і нещасних випадків, надається ЄК і державам-членам ЄС об'єктивна інформація про безпеку на морі й забруднення суднами морського середовища, вживаються заходи з підвищення рівня морської безпеки та запобігання забрудненню морського середовища.

Агенція здійснює збір, реєстрацію й оцінку технічних даних у сферах безпеки на морі та мореплавства, а також у сфері забруднення морського середовища. На основі зібраних даних Агенція надає допомогу Єврокомісії у виданні піврічних звітів про кораблі, яким було відмовлено в наданні доступу до портів ЄС відповідно до Директиви Ради ЄС № 95/21/ЄС від 19 червня 1995 р. Агенція також надає допомогу ЄК і державам-членам ЄС у їхній діяльності з поліпшення ідентифікації та переслідування суден, які здійснюють протизаконне розвантажування. Агенція співпрацює із Супутниковим центром ЄС у сфері супутникового нагляду на основі Меморандуму про взаєморозуміння (2007 р.) і тісно працює з Європейською групою експертів із супутникового моніторингу забруднення моря олівами.

Європейська агенція з безпеки в повітрі (European Aviation Safety Agency (EASA)) була заснована на підставі Регламенту (ЄС) № 1592/2002 Європейського Парламенту та Ради від 15 липня 2002 р. щодо спільних правил у сфері цивільної авіації та заснування Європейської агенції з безпеки в повітрі. Місією Агенції є сприяння впровадженню найвищих стандартів безпеки у сфері цивільної авіації та стандартів захисту навколишнього середовища від забруднень, що завдаються авіацією. Серед основних видів діяльності Агенції є розробка законодавства, норм і правил у сфері цивільної авіаційної безпеки з наданням технічної, наукової й адміністративної підтримки; проведення перевірок і розслідувань у рамках місії Агенції; контроль над роботою організацій, що здійснюють розробку літаків у світі, а також над організаціями, що здійснюють виробництво й утримання літаків поза межами ЄС; проведення інспекцій і перевірок цих організацій; збір даних, аналіз і для підвищення авіаційної безпеки.

У своїй діяльності агенція керується Рекомендаціями Європейської Комісії (Правилами Агенції) щодо регламентів з авіаційної безпеки та захисту навколишнього середовища й порадами щодо їх запровадження. Агенція сприяє впровадженню законодавства через його технічне

роз'яснення, видає сертифікати щодо придатності літаків до польотів та їхнього впливу на навколишнє середовище, проводить експертизи та перевірки у сфері стандартизації та технічні розслідування [4].

Європейська оборонна агенція (European Defence Agency (EDA)), що діє у сфері Європейської безпекової й оборонної політики (ЄБОП) під наглядом Ради ЄС, заснована на підставі установчого документа – Спільної дії Ради № 2004/551/CFSP від 12 липня 2004 р. щодо заснування Європейської оборонної агенції. Місією Європейської оборонної агенції є підтримка держав-членів у їхніх зусиллях поліпшити обороноздатність ЄС у сфері врегулювання криз і підтримка реалізації ЄБОП. До основних завдань агенції належить розробка всебічного й систематичного підходу до визначення та забезпечення потреб обороноздатності в рамках ЄБОП, сприяння проведенню європейських досліджень і розробці технологій у сфері оборони, просування та надання пропозицій щодо нових багатосторонніх спільних проектів для задоволення вимог до оборонних можливостей ЄБОП, робота над координацією наявних програм, що виконуються в державах-членах ЄС тощо. Для сприяння залученню третіх країн у проекти та програми та в рамках адміністративних угод агенція повинна встановити робочі стосунки з третіми країнами.

Європейська агенція з мережевої та інформаційної безпеки (European Network and Information Security Agency (ENISA)) заснована на підставі установчого документа – Регламенту (ЄС) № 460/2004 Європейського Парламенту та Ради від 10 березня 2004 р. про заснування Європейської агенції з мережевої та інформаційної безпеки [5]. Місією агенції є досягнення високого й ефективного рівня мережевої та інформаційної безпеки в ЄС задля добробуту громадян, споживачів, підприємств та організацій державного сектору, підвищення спроможності ЄС, держав-членів ЄС і бізнес-спільноти з попередження, дослідження та реагування на проблеми мережевої й інформаційної безпеки. Основними завданнями агенції є надання рекомендацій і допомоги ЄК і державам-членам ЄС із питань інформаційної безпеки, збір та аналіз даних про інциденти й ризики в цій сфері, розвиток методів їх оцінки й управління. Агенція займається збором відповідної інформації для здійснення аналізу наявних і ймовірних ризиків, які можуть впливати на стійкість і доступність електронних комунікаційних мереж, збереження та конфіденційність інформації, до якої надається доступ, надання Європейському Парламенту, Європейській Комісії, європейським органам або компетентним національним органам, призначеним відповідними державами-членами ЄС, державам-членам ЄС та ЄК рекомендацій, результатів проведених аналізів і допомоги в межах цілей і завдань агенції.

Європейська екологічна агенція (European Environment Agency (EEA)) заснована Регламентом Ради (ЄЕС) № 1210/90 від 7 травня 1990 р. про заснування Європейської екологічної агенції та Європейської мережі інформації та спостереження за довкіллям. Місією агенції є забезпечення якісної та незалежної інформації про довкілля, а основним завданням – надання допомоги ЄС і державам-членам для ухвалення поінформованих рішень про поліпшення довкілля через долучення питань довкілля до економічної політики; координація Європейської мережі інформації та спостереження за довкіллям (Eionet) [6]. Агенція надає широкий спектр інформації й оцінок щодо стану навколишнього середовища та тенденцій впливів на довкілля. Регламент про заснування Агенції передбачає її відкритість для країн, «які не є членами Європейської Спільноти, але які поділяють інтерес ЄС і держав-членів щодо цілей цієї агенції в межах угод, які мають бути укладеними між ними та Європейською Спільнотою».

Висновки. Розвиток інституту масової комунікації покликаний сприяти ефективному використанню можливостей існуючих ресурсів супутникової навігації в

найрізноманітніших сферах життєдіяльності людини. Впровадження сучасних навігаційно-телекомунікаційних технологій покликане забезпечити вирішення низки важливих питань, серед яких пріоритетними залишаються ті, які стосуються безпеки людського життя та покращення умов функціонування суспільства. Багатогранність відносин із різними міжнародними організаціями й державами засвідчує вагомість діяльності європейських агенцій у вирішенні найважливіших проблем світової спільноти за

допомогою засобів навігації та позиціонування. Моніторинг останніх років показує розширення масштабів супутникової діяльності. Таким чином, шляхом розширення власного орбітального групування космічних апаратів зростатимуть можливості ЄС як для розширення співпраці з іншими країнами через різноманітні програми Європейських агенцій, так і для посилення насамперед власної безпеки, завчасного й точного попередження про надзвичайні ситуації й забезпечення мінімізації їх наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Brünner Ch. *Outer Space in Society, Politics and Law* / Ch. Brünner, A. Soucek. – Wien ; New York : Springer, 2011.
2. Zeug G. *Global Monitoring for Security and Stability (GMOSS): Integrated Scientific and Technological Research Supporting Security Aspects of the European Union* / G. Zeug, M. Pesaresi. – Luxembourg : Publications Office, 2007.
3. Ehlers P. *Maritime Policy of the European Union and Law of the Sea* / P. Ehlers, R. Lagoni. – LIT Verlag Münster, 2008.
4. *European Aviation Safety Agency Handbook* / USA International Business Publications, 2009.
5. *The European Defence Agency: Arming Europe: Routledge Studies in European Security and Strategy* / N. Karampekios, I. Oikonomou. – Routledge, 2015.
6. The European Environment Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eea.europa.eu/about-us/international-cooperation>.